

KARNIVAL TA' TFULITI

minn GUZI BUONTEMPO

Kif jaf kulhadd, il-Karnival huwa zmien ta' blughat, cajt u ferh, zfin u xalar. Iz-zmien naturali tieghu huwa fi hrug ix-xitwa u dhul tar-rebbiegha. F'pajjizi nsara, l-Karnival dejjem kien isir qabel ir-Randan, zmien il-gabra u l-penitenza. Ghal gimgha shiha, l-poplu kien jizfen, jitbellah u jidhaq. It-triqat mimlija maskarati b'xi tamburlin tal-landa f'idejhom, jitfaw il-perħini, kosbor u bcejec tal-karta f'wicc in-nies; it-tfal, b'wicchom imgermed, libsin xi glekk ta' missierhom jew dublett ta' ommhom, jiggenew minn triq għall-ohra. Mat-triqat kien jindtema jidwi d-daqq tat-trumbetti, zmamar, sfafar... F'kelma wahda l-karnival kien zmien li fih wiehed jinsa għal-ftit id-dwejjaq u l-problemi tieghu u jidhaq xi zewg dahqiet. Dari, b'xi mod kulhadd kien jiehu sehem, ukoll in-nies serji, min biex jidhaq, u min biex idahhaq. Tassew li xi kultant xi cajt zejjed kien iqajjem xi glieda, izda malajr kien jintesa u jghaddi kollox. Fil-Karnival kollox kien tollerat.

Jinghad li hawn Malta, il-Karnival dahal mal-Kavallieri ta' l-Ordni ta' San Gwann, difatti, huwa maghruf li l-ewwel Karnival hawn sar fl-1560, meta għadd kbir ta' igfna tal-principijiet insara ingabru fil-port lessi biex isalwaw għal-Tripli. Għal din l-okkazjoni, il-Gran Mastru ta l-permess li jintlibsu il-maskri fil-publiku, haga li tat aktar kuragg lin-nies li johorgu maskarati fil-publiku bla misthija.

Naturalment, l-entuzjazmu tal-karnival fost il-popolazzjoni kien jirrifletti l-istat li kienet tinsab f'Malta dak iz-zmien. Il-karnival, bhal kull hag'ohra, maz-zmien biddel rixu u tilef hafna mid-drawwiet tieghu ta' dari. Ibda biex, il-poplu illum m'ghadux jistenna l-karnival biex jitbellah xi ftit; illum il-karnival is-sena kollha! Barra minn hekk, akta ma l-karnival beda jigi organizzat ufficjalment, il-poplu aktar deher li beda jitlef l-interess tieghu, wisq aktar issa li qed isir barra minn zmienu.

Il-karnival, dari konna nibdewh ahna t-tfal nhar il-Hamis fil-Giovedi' Gras. Konna nohorgu niggerrew mat-triqat b'wiccna mggermed bil-faham, libsin xi qalziet twil, inhabbtu xi laned u ghotjien ta' borom u kzazen. Ufficjalment, kien jibda is-Sibt filghodu bil-Parata. Il-parata hija zifna li tfakkarna fir-rebha tal-Maltin fuq it-Torok, u xi whud jghidu li hija zifna li dahhluha magghom ta' L-Ordni. Iz-zeffiena kienu jkun xi erbgha u ghoxrin jew tletin, min liebes ta' kavallier u min kiebes ta' Tork, b'injama ghafla ta' xabla f'id wahda, u tarka fl-id l-ohra. Ma' dawn kien ikun hemm xi erba rgjel izommu lasta twila bil-bandiera, u bihom kienu jiffurmaw speci ta' recint li fih kienet issir iz-zifna. Tifla liebsa sabih, li tirrapprezenta l-Malta kienu jsejhulha l-gharusa tal-parata, u ma dan kollu kien ikun hemm xi zewg daqqaqa. Kien ikun hemm ukoll wiehed biex imexxi iz-zifna bit-tisfi~~t~~ tas-suffara. Iz-zifna kienet tispicca billi l-Maltin kienu jirbhu fuq it-Torok, u b'turija ta' ferh kienu jerfghu fuq idejhom lit-tifla, u din bi hlewwa kbira kienet titfa' bews lin-nies fost capcip tal-folla. Din il-parata kienet tibda mill-Main Guard, quddiem il-palazz tal-President, biex izommu t-tradizzjoni antika hafna, meta l-organizzaturi tal-Parata kienu jmorru jitolbu l-Gran Mastro il-permess biex isir il-karnival. Minghir il-'bandu' tieghum ma kienx jista' jsir. Minn hemm, il-parata kienet tkompli ddur mat-triqat tal-Belt.

Is-Sibt wara nofs inhar kien isir il-ballu tat-tfal fit-Tejatra Rjal, jew fil-Kazin Malti. Kien ikun hemm mijiet ta' bniet u subien libsin ilbies sabih; bniet kienu jilbsu ta' pupi, nurses(dawn l-aktar moda wara l-ewwel gwerra dinjija), hafna minnhom bil-krinolin(dublett wiesa' qisu minfuh), kollha bil-ghatza fuq haddejhom. Subien kien ikun hemm hafna minnhom libsin ta' kavallieri jew ta' ufficjali mit-tliet servizzi, ohrajn jimitaw lil-Charlie Chaplin, pierrot, ecc. Kien ikun fihom x'tara, ghax ommijiethom kienu jkun qishom bl-imhatra min ilibbishom l-ahjar.

It-Tnejn wara nofsinhar kien ikun riservat ghad-danzi jew zfin tal-koppji bil-kostum, b'kompetizzjoni għall-ahjar danza, fil-pjazza ta' quddiem il-palazz.

Il-Hadd u t-Tlieta tal-karnival wara nofsinhar, kien isir id-defile' jew sfilata tal-karrijiet. L-ewwel dejjem kien jghaddi il-karru tas-sulatan tal-karnival, li fl-antik kienu jsejhulu l-karru tal-Gran Mastru. Il-karrijiet ta' tfuliti ma kienux ikunu kbar daqs dawk ta' daz-zmien, u l-anqas ma kienu jkunu mekkanizzati, imma kienu jinhadmu bis-sena, brijuzi, u l-bicca l-kbira kienu jkunu bil-kumpanniji taz-zeffiena fuqhom, li kienu jqanqlu briju kbir minn kull fejn jghaddu. L-isfilata kienet tibda minn Butirjal, tghaddi minn Strada Rjali, u tiegħ fil-pjazza l-kbira għaz-zifna. Ma dawn il-karrijiet kien ikun hemm ohrajn satirici biex iwaqqghu għac-cajt lill-poċitikanti, u ohrajn ta' l-issuttar li kienu jaqsmu l-kulhadd bid-dahq, waqt li fuqhom kienet tinzel xita ta' mbarazzi, bhal bajd hazin, pastizzi, kosbor, perlini ecc. Għadu jissemma' l-Konslu u shabu Manina, ic-Ċemmec, u Toni Monsigneur fuq karrozzin zgangat ta' Karmnu Xjaten b'ziemel mghaddam u kaghkus li kien ifakkarni f'Ronzinante, iz-ziemel ta' Don Quixotte. Dawn, malli jaghmlu d-dawra ma' l-ohran, kienu jieqfu l-pjazza l-kbira u minn fuq wahda mill-funtani zghar li hemm f'kul genb tal-pjazza, kienu jaghmlu buffonati u faħsa shiha.

Fl-isfilata, minbarra l-karrijiet kien ikun hemm ukoll il-maskri grotteski, u xi band li kienu jdoqqu tilqita ta' marcijiet bicciet ta' valzijiet u opri, bhal 'bravu Ċirillu', vera pot-pourri muzikali. Dawn il-baned kienu jghinu mhux ftit biex izommu haj il-briju tal-karnival. Popolari hafna fi zmieni, kienet il-kommittiva. Għal habta tas-saghtejn ta' wara' nofsinhar il-banda ta' Indri' kienet tibda minn hdejn il-Knisja ta' San Duminku, Triq Merkanti il-Belt, tghaddi minn Triq San Nikola għal Triq l-Ifran, għal Triq Rkali, u tiegħ fil-kantunieri u fil-pjazez, iddoqq bcejjec li jinzifnu, b'hafna nies jizfnu magħhom.

Bosta li ma kienux jistghu imorru jizfnu fis-swali, kienu jmorru mal-Banda t'Indri'.

Differenza ohra bejn il-karnivali tallum u dak ta' xi hamsin sena ilu, hi, li qabel kienu jibsu maskarati mhux biss it-tfal u dawk li jiehd u sehem fl-isfilata, izda hafna nies ohra li biex jifirhu u jferrhu kienu jilbsu maskarati. Dari kont issib hwiened li kienu jikru lbies tal-karnival, ghalhekk kont issib nies libsin ta' Domino' ta' kull lewn, ta' apache, ta' pjeott, ta' xjaten bil-foxxna, ta' fatati blizar abjad b'ras ta' mewt; ohrajn biex ma jonfqux flus, kienu jkunu rgjel libsin ta' nisa, u nisa libsin ta' rgjel. Dawn ta' l-ahhar kienu jidhru l-aktar it-Tnejn u t-Tlieta filghodu waqt li zwieghom kienu jkunu fuq ix-xoghol. Kultant kien jidher wiehed liebes ta' sajjied bil-qasba, u l-gewlaq mimli pastizzi tas-sitta l-wiehed. Trid tara x-ghors, it-tfal imqabbdin u joghlew mieghu biex jilhqu xi pastizz.

Drawwa ohra tal-karnival li dari kienet tigbed hafna nies, imma li ilha zmien li nqas, hija l-kukkanja. Jghidu li din dahhalha hawn Malta l-Gran Mastru Zondadari fl-1721. Jekk ma nizbaljax, fi zmieni saret biss xi darbejn; ghal bidu kienet issir fil-pjazza l-kbira, izda meta din bdiet tintuza ghaz-zfin, il-kukkanja saret fi pjazza Regina. Il-Kukkanja kienet speci ta' piramida dejqa u gholja hafna, kollha zkuk ta' sigar u haxix, u maghha kienu jdendlu hafna oggetti ta' l-ikel bhal xi fenek jew tigiega hajjin, xi bictejn perzut ta' l-ghadma jew zalzett, xi koxxa zghira ta' majjal jew goffa bajd; ghadd ta' zaghzagh kienu jixxabtu maghha, min jilhaq jiehu! Din ma kienet xi haga hafifa, ghax il-kompetituri kienu jaghmlu minn kollox biex ifixklu l-xulxin! Min jaqa ma kien jigrilu xejn, ghax kien jigi fuq l-imtiera, fost it-tisfir tal-folla, dahq u capcip.

Matul il-granet tal-karnival, filghaxija, kienu jsiru hafna ballijiet, veljuni, fit-Teatru Rjal, fil-Manoel, fit-lukanda Phoenicea, u mkejjen ohra. L-aktar ballijiet maghrufa kienu dawk tal-Kumitat tal-Karnival, tal-Kazin Malti, tal-Civil, tal-Borza, tal-Dockyard, tal-Banek; Tal-Borza kien jisemma' l-aktar ghal hala ta' ikel u xorh.

Minbarra dawn, kienu jsiru wkoll il-ballijiet tal-parititi politici, tal-kazini tal-baned, u kazini ohra. F'dawn il-ballijiet aktarx li kienet tinzifen 'Il-Maltija', zifna ta' rahhala, b'disa movimenti differenti. Diz-zifna kienet brijuza u helwa hafna. Iz-zeffiena kienu jilbsu ta' Zepp u Grezz, ilbies tipiku tar-rahhal taghna fl-antik; L-irgiel kienu jilbsu ilbies tal-bellus ahmar bil-parrokki bojod, in-nisa kienu jilbzu tas-satin jew harir bil-bizzilla, u xahrhom bit-terra. Ghal xi zmien, din iz-zifna kienet tiftah il-ballijiet ufficjali tal-palazz.

F'xi postijiet, iz-zfin kien isir barra t-triq, f'xi pjazza jew quddiem kazin tal-banda, bhalma kien isir fl-Isla. Ghadni nara l-Ganni Macikk(Alla jaghtih il-genna!) li kull sena kien jiehu hsieb imexxi il-kontradanza u jaghmel minn kollox biex izomm l-atmosfera ferriha.

Fl-ahhar jum tal-karnival, x'hin joqrob nofs il-lejl, il-banda kienet tibda ddoqq galopp b'ritmu dejjem aktar mghaggel, bil-maskarati kollha jaqbzu jizfnu fin-nofs. Ma nofs il-lejl ezatt il-banda kienet iddoqq mortorju. Kienu johorgu tebut kbir u hafna libsin ta' mewt, waqt li h-maskarati kienu taparsi jinfexxu jibku u jixhru. B'hekk kien jintemm l-ors kollu tal-karnival!

L-ghada, Ras ir-Randa, kulhadd kien imur il-knisja ghallirmied, u l-Hadd ta' wara', Hadd in-nies, filla kbira minn dawk li kienu maskarati imorru Haz-Zabbar ghall-pellegrinagg, b'riparazzjoni ghad-dnubiet li jkunu saru fil-karnival!
